
Atanas Politov, programski direktor «Public Interest Law Initiative» PILI

Pravna pomoć

Saša Gajin

Pored ostalih oblasti koje u sektoru pravosuđa čekaju nova reformska rešenja, obezbeđivanje efikasnog pristupa pravdi za sve predstavlja veliki posao za državne organe. Pravo na pravnu pomoć odavno je priznato kao jedno od ljudskih prava i kao takvo veoma se pažljivo štiti u praksi Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu. Odnedavno, ovoj temi značajnu pažnju poklanjaju i tela Evropske unije. Podizanje nivoa pružanja usluga pravne pomoći, uz

Srbija još nema strategiju reforme sistema pravne pomoći: Atanas Politov

implementaciju najviših standarda u nacionalne

pravne sisteme država članica, ostaje jedan od prioriteta zakonodavne politike EU. Najzad, ogromna većina evropskih zemalja u tranziciji okončala je proces reforme, po pravilu, zastarelih, neefikasnih i nepravičnih sistema pružanja pravne pomoći. Srbija ovaj proces nije praktično ni otpočela.

Ministarstvo pravde je u toku 2005. godine oformilo radnu grupu za izradu Nacrta zakona o pravnoj pomoći. U krug onih koji su pozvani da formulišu nova pravila do sada nisu uvrštene sudije, ali ni predstavnici civilnog društva koji već više od deset godina efikasno pružaju pravnu pomoć pojedincima, uglavnom u oblasti zaštite ljudskih prava. S druge strane, pravni stručnjaci Centra za unapređivanje pravnih studija (CUPS) iz Beograda najavljuju za septembar ove godine objavljivanje modela zakona o pravnoj pomoći. Cilj autora modela jeste da ponude alternativna rešenja i da na kreativan način doprinesu reformi sistema pravne pomoći u zemlji. O problemima sa kojima se Srbija suočava u procesu reforme ove oblasti, preporučeni novim modelima, kao i najvišim standardima razvijenim u okviru Saveta Evrope i Evropske unije, razgovaramo sa Atanasom Politovim, programskim direktorom «Public Interest Law Initiative» (PILI), Pravnog fakulteta Univerziteta Kolumbija iz Njujorka, SAD. PILI je organizacija koja je za fokus svog delovanja odabrala upravo reformu sistema pružanja pravne pomoći u regionu, ali i drugim zemljama u tranziciji. Na Nacionalnoj konferenciji »Pristup pravdi« održanoj u Beogradu 26. i 27. maja ove godine, PILI je uspeo da okupi sve najvažnije aktere u ovoj oblasti sa ciljem postizanja saglasnosti o pravcima buduće reforme.

■ Zbog čega se govori o besplatnoj pravnoj pomoći, zašto je ona važna za jedno društvo?

- Javno učešće u pravnom sistemu se obično označava kao dostupnost pravde. Ograničenja javnog učešća sastoje se od različitih prepreka koje uključuju visoke sudske takse, zamršena pravna pravila i postupke za ostvarivanje prava i sl. Ove prepreke mogu biti prevladane na različite načine, uključujući pojednostavljivanje određenih pravnih oblasti, razvijanje prakse sudova koja je više orijentisana prema korisnicima, ohrabrivanje alternativnih načina za rešavanje sporova, unapređivanje pravne pismenosti i podizanje svesti o pravima.

Pored toga, efikasan pristup pravdi, posebno u evropskom kontekstu, često zahteva profesionalnu pravnu pomoć, a do nje se ne može doći jeftino. Štaviše, ona je po pravilu nedostupna onima koji žive ispod granice siromaštva. Jednaka dostupnost sudske zaštite za sve nije samo pitanje obezbeđivanja ljudskih prava, posebno procesnih prava pred sudovima, već je takođe i važno sredstvo za smanjivanje siromaštva.

Nastavak na strani VIII n Kako ocenjujete sistem besplatne pravne pomoći u Srbiji u poređenju sa zemljama u tranziciji?

- Stanje u Srbiji ne izgleda naročito dobro u pogledu dostupnosti sudske zaštite i besplatne pravne pomoći za ugrožena lica. Podaci koje smo prikupili i analizirali mogu da uplaše i šokiraju svakoga, uključujući i profesionalce - sudije, advokate, itd. Sama činjenica da 24 odsto optuženih u krivičnom postupku nije imalo advokata tokom trajanja postupka, postavlja mnoga ozbiljna pitanja koja prevazilaze problem pravne pomoći. Štaviše, još je gora situacija sa brojem lica koja nisu imala advokata u najvažnijim fazama postupka: na primer, 54 odsto okrivljenih nije imalo branioca dok je davalo izjavu pred istražnim sudijom, dok je 46 odsto lica bilo bez advokata tokom istrage. Jasno je da je obim pružene besplatne pravne pomoći veoma ograničen i da ne odgovara potrebama. Poređenje ovih podataka sa činjenicom da je procenat lica koja su primila pravnu pomoć zbog siromaštva svega 11 odsto, pokazuje da sistem ne funkcioniše ili da se barem ne kreće prema jednom od svojih najvažnijih ciljeva: obezbeđivanju pravnih usluga onima koji to na drugi način ne mogu sebi obezbediti.

■ Zašto je to tako?

- Ako pogledamo razloge ili, drugačije rečeno, ako ozbiljno razmotrimo problem iz nešto drugačije perspektive i pođemo od načina na koji je sistem postavljen i kako funkcioniše, možemo videti zašto on ne funkcioniše kako treba. Tokom razgovora i diskusija sa pravniciima praktičarima tokom dva okrugla stola održana septembra i oktobra 2004, kao i na Nacionalnoj konferenciji o dostupnosti pravde održanoj maja 2005, postalo je jasno da je delimičan razlog nedostataka postojećeg sistema pravne pomoći to što je previše institucija uključeno u pružanje pravne pomoći bez jasnog razgraničenja njihovih odgovornosti i obaveza.

Ove diskusije su, takođe, otkrile i jedan krupniji problem. Naš tim i učesnici skupa su se složili da je glavni problem sistemski. Jednostavno, ne postoji koherentno planiranje, ni rukovođenje sistemom pravne pomoći. Na primer, troškovi pravne pomoći predviđeni su pojedinačnim budžetom svakog suda, pa na taj način njima upravljaju predsednici sudova. Tako je svaki sud odgovoran za upravljanje sopstvenim budžetom, uključujući i određivanje troškova za branioca po službenoj dužnosti. Sudije i predsednici sudova moraju da odlučuju o zahtevima za odobrenje besplatne pravne pomoći i njenoj isplati iz sopstvenih budžeta, a u isto vreme i o isplati troškova za plate, grejanje i ostale relevantne troškove. Sledeći problem je to što je Advokatska komora jedina institucija koja je po službenoj dužnosti odgovorna za vršenje kontrole kvaliteta rada advokata u disciplinskom postupku, do koga teško da ikada dolazi. Rezultat toga je da ne postoje precizni mehanizmi koji bi obezbedili kvalitet u pružanju usluga pravne pomoći.

■ Da li postoji preporučljiv uporedni model za reformu službe pravne pomoći?

- Dobar sistem bi trebalo da dopusti nadzor nad pružanjem usluga pravne pomoći, uključujući i kontrolu kvaliteta i visine naknade za pravnu pomoć. Trenutno, odgovornost je podeljena između mnogih, i ne postoji jedno telo koje bi koordiniralo sve napore i obezbedilo odgovarajuće planiranje i rukovođenje. U isto vreme, veoma važan prvi korak je artikulisanje jasne strategije reforme sistema pravne pomoći. Vlada bi trebalo da stvori i objavi svoju viziju reforme u okvirima odgovarajućih parametara. Ovo bi ekspertima i ostalima koji sprovode reformu dalo jasna ovlašćenja i razumljiv sistem u okviru kojeg bi radili. Na ovaj način je više država Centralne i Istočne Evrope započelo reformu svojih sistema pravne pomoći. Mađarska, Litvanija, Poljska, Bugarska imaju svoje takozvane "koncepte" na nivou vlade i ministarstava pravde. Nedavno je Rumunija usvojila svoju novu Strategiju reforme pravosuđa kao deo procesa pristupanja Evropskoj uniji. U planu implementacije ove Strategije sadržan je veći broj stranica o potrebi reforme pravne pomoći, različiti elementi reforme su dobro zasnovani, postoje jasno definisane odgovornosti i smernice za reforme, uključujući i akcione planove i pitanja vremenskog okvira, zatim izvore i visinu sredstava, ko je odgovoran za proces reformi i koji su krajnji rokovi. Mnoge zemlje "eksperimentišu" ili isprobavaju različite modele da bi videle šta funkcioniše a šta ne, da bi nešto naučile i stekle iskustvo. Postoje uspešni pilot projekti u Litvaniji i Bugarskoj. Poljska i Češka Republika prihvatile su od Ujedinjenog Kraljevstva instituciju Biroa za savetovanje građana (CAB) gde bivši ili aktivni advokati pružaju siromašnim građanima besplatne pravne informacije i osnovne savete. Ovo je nešto slično ulozi koju ima opštinski centar za pravne savete u Srbiji. Ili onome što bi njegova uloga mogla da bude. Biro za savetovanje građana služi kako za zadovoljavanje osnovnih pravnih potreba, tako i kao «filter» predmeta za advokate. Na taj način, samo zaista važne i komplikovane stvari stignu do advokata, i na kraju i do sudova. U izvesnom smislu, svako je zadovoljan, jer građani dobijaju mnoštvo potrebnih informacija ili saveta, advokati dobijaju u rad samo ozbiljne predmete i štede vreme, a sudovi dobijaju ukupno manji broj predmeta. Ovo je mogući preporučeni model za Srbiju, ali bi trebalo da

postojeća radna grupa i Ministarstvo pravde, zajedno sa Advokatskom komorom i opštinama ovo ozbiljnije uzmu u obzir.

■ **Na koji način Evropska unija i Savet Evrope oblikuju zajedničke standarde u pružanju usluga pravne pomoći?**

- Sve takozvane "stare" države-članice EU imaju odgovarajuće zakonodavstvo o pružanju pravne pomoći najsiromašnijim licima u krivičnim i građanskim predmetima. Štaviše, EU je usvojila Direktivu o dostupnosti sudske zaštite u prekograničnim građanskim sporovima. U isto vreme, EU je učinila veliki napredak u ozbiljnom tretiranju problema dostupnosti sudske zaštite i pravne pomoći u nekoliko poslednjih godina. Ovo je veoma očigledno ako pogledamo izveštaje o pristupanju EU, od 2000. godine do danas. Smatram da je za Srbiju takođe važno da obrati pažnju na način na koji EU pristupa problemu i zbog čega je upućivala kritike novim članicama EU pre njihovog zvaničnog u članjenja, kao i sadašnjim kandidatima za u članjenje, naročito Bugarskoj i Rumuniji.

■ **Možete li nam reći nešto više o tome, posebno u kontekstu nastojanja SCG da postane država članica EU?**

- Dostupnost sudske zaštite je deo opšte teme u oblasti razvoja i reforme pravosudnog sistema i oblasti ljudskih prava. Od 2001. Komisija EU u svojim godišnjim izveštajima o napretku svake zemlje kandidata ka pristupanju, posebnu pažnju posvećuje ovoj temi. Kritikujući neke pravne praznine ili nedostatak procesnih garancija u praksi, Komisija utvrđuje zajedničke standarde i načela koje bi zemlje kandidati trebalo da slede. Neki od najvažnijih problema na koje Komisija ukazuje su sledeći: ograničen obim pravne pomoći, nedostatak jasnih merila i standarda za dodelu pravne pomoći onima koji su siromašni, neopravdana praksa potraživanja novčane vrednosti pomoći u slučaju da je lice kome je dodeljena besplatna pravna pomoć proglašeno krivim, kao i kontrola kvaliteta pravne pomoći. Isto tako, izveštaji EU o pristupanju ohrabruju proces proširivanja pravne pomoći i na građanski i upravni postupak. Takođe se insistira na razvoju novih akcionih planova ili strategija koje se odnose na ove probleme. Komisija je često ohrabivala donošenje novih zakona koji garantuju pravnu pomoć siromašnim licima u svim postupcima - građanskim, upravnim i krivičnim, kao što je bio slučaj sa Slovenijom.

■ **Na koji način se briga o efikasnoj pravnoj pomoći vidi u radu tela Saveta Evrope?**

- Dokumenti Saveta Evrope i praksa Evropskog suda za ljudska prava na mnogo načina ukazuju na iste probleme. Pružanje pravnih saveta i podrške u okviru sistema pravne pomoći, od suštinskog je značaja za obaveze koje su preuzele države članice Saveta Evrope da svakome obezbede pravo na pošteno i javno suđenje, u razumnom vremenskom roku od strane nezavisnih i nepristrasnih sudova ustanovljenih zakonom, a u skladu sa članom 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Pružanje pravnih saveta i podrške, posebno onim licima koja nemaju finansijska sredstva da to plate, smatra se suštinski značajnim u omogućavanju jednake i efikasne dostupnosti sudske zaštite. Kratak pogled na praksu Evropskog suda za ljudska prava pokazuje da je Strazbur ozbiljno zainteresovan za ista pitanja i da bi Srbija trebalo da na to obrati posebnu pažnju kako bi zadovoljila neke od najvažnijih standarda. Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da se uprkos ograničenju člana 6(1)(c) na krivične stvari, pravo na pravnu pomoć može primeniti i na građanske i na krivične stvari. U slučajevima kada je besplatna pravna pomoć potrebna, član 6(1)(c) zahteva da pomoć advokata bude efikasna. U slučaju Artico, na primer, Sud je konstatovao da formalno imenovanje advokata samo po sebi ne zadovoljava zahteve člana 6(1)(c) za besplatnu pravnu pomoć ukoliko ta pomoć nije u praksi efikasna. Država mora da preduzme, kako se kaže, "pozitivne mere" da bi obezbedila da podnosilac zahteva za pravnu pomoć efikasno i uživa to svoje pravo.

■ **Koji su kriterijumi za priznavanje prava na besplatnu pravnu pomoć?**

- Prema praksi Suda, licu optuženom za krivično delo, besplatna pravna pomoć mora biti obezbeđena ako to lice nema dovoljno sredstava da plati pravnu pomoć ili ako interesi pravde to zahtevaju. Ovo pravilo formalno postoji i u Srbiji. Međutim, sudska praksa takođe pokazuje da je za njegovu primenu u praksi neophodno ustanoviti sisteme jasnih standarda i merila po kojima se utvrđuje da li je neko lice siromašno, odnosno da li ima sredstava da plati pravnu pomoć. Sud smatra da je ekonomski kriterijum ispunjen ako postoje precizni pokazatelji da podnosilac zahteva jeste siromašan i da nema dokaza o suprotnom. Ovo važi kako za krivični tako i građanski postupak.

■ O kojim bi još obavezama države moglo da se govori u sklopu prakse Evropskog suda?

- Tumačenje prakse Evropskog suda za ljudska prava takođe ukazuje da države imaju pozitivnu obavezu da obezbede stvaran i efikasan pristup sudovima, bilo obezbeđujući besplatnu pravnu pomoć, bilo pojednostavljujući postupak do te mere da same stranke mogu da ga vode. Osim toga, države imaju obavezu da ne ometaju dostupnost sudske zaštite nepotrebno komplikujući postupak dobijanja pravnih saveta i pomoći. Najzad, države moraju da obezbede da za lica sa ograničenim finansijskim sredstvima ne bude ekonomskih prepreka u vršenju ili zaštiti njihovih prava. Ovo, na primer, znači da propisivanje previše visokih sudskih taksi treba izbegavati.

----- top

LOKALNA SAMOUPRAVA

Dr Srećko Kosanović, advokat i rukovodilac radne grupe za izradu modela zakona o pravnoj pomoći CUPS-a

Opštinski servis pravne pomoći

Ana Vodinelić

O radu službi pravne pomoći pri opštinama nema mnogo podataka. Jedno od retkih relevantnih istraživanja sprovedeno je uz podršku Misije OEBS u Srbiji i Crnoj Gori u toku 2003. Prikupljeni su podaci o organizaciji i funkcionisanju službi pravne pomoći u 83 opštine u Srbiji i to u periodu od 1998. do 2002. godine. Zamolili smo dr Srećka Kosanovića, advokata i rukovodioca radne grupe za izradu modela zakona o pravnoj pomoći Centra za unapređivanje pravnih studija, da nam predstavi rezultate istraživanja.

- Rad na poslovima pravne pomoći organizovan je na teritoriji 42 opštine. U granicama opštinske uprave, službe funkcionišu samostalno, a opštine su statutom i odgovarajućim odlukama bliže regulisale najznačajnija organizaciona pitanja. Službu pravne pomoći nije organizovalo 37 opština. Van osnovnog zakonskog modela, pravna pomoć funkcionise u četiri opštine i to tako što se pravna pomoć građanima pruža preko opštinskog suda, u opštinskom javnom pravobranilaštvu, od strane sekretara opštine i slično.

55 - 65 hiljada građana godišnje zatraži pravnu pomoć u opštinama: dr Srećko Kosanović

■ Zašto služba pravne pomoći nije organizovana u 37 opština?

- U najvećem broju slučajeva sledila je ocena da je odluka nadležnih lokalnih vlasti o tome da se ne formira služba izraz stava da za tako nečim ne postoji potreba. Sadašnji zakonski propisi ne predviđaju obavezu konstituisanja opštinskih organa i službi sa ovim delokrugom rada, pa je time moguće tumačiti nastalu situaciju, budući da su lokalne samouprave u tom smislu autonomne.

U manjem broju slučajeva ocena je bila da postoji potreba, ali objektivni uslovi to onemogućavaju, pa se kao razlog najčešće navodi nedostatak stručnih ljudi, nedovoljni broj izvršilaca u opštinskoj upravi uopšte, nedostatak sredstava i opreme za rad, loši smeštajni uslovi i nedostatak prostorija i inventara, kao i

nepostojanje finansijskih sredstava zbog ograničenih budžetskih mogućnosti.
struktura usluga n Koliko je lica u petogodišnjem periodu ostvarilo pravo na pravnu pomoć u opštinama?

- Svoje interese je uz angažovanje opštinskih službi ostvario relativno veliki broj ljudi. Istina, broj oscilira zavisno od veličine opštine, ali delimično i u zavisnosti od kvaliteta organizacije, načina rada i stepena angažovanosti stručnih lica, i kreće se od 55 do 65 hiljada građana godišnje. Ukupno je u periodu obuhvaćenom istraživanjem pravnu pomoć dobilo 305 hiljada ljudi.

■ Koje usluge su najčešće tražene?

- Najveći broj zainteresovanih lica koristio je mogućnost dobijanja pravnih saveta, a nešto manji broj i mogućnost izrade pismenih podnesaka. U tom redosledu po zastupljenosti slede različite procesne aktivnosti. Najveći broj lica koristio je usluge za potrebe parničnih postupaka, a zatim vanparničnih i upravnih. Specifičnost krivičnog postupka, koji po pravilima odbrane pretpostavlja angažovanje advokata, uslovljava je da se sa pitanjima iz ove oblasti javio nešto manji broj lica.

■ Šta nam rezultati istraživanja pokazuju u odnosu na kvalitet pružanja usluga?

- Način rada službi pravne pomoći u opštinama nije precizno regulisan zakonskim propisima, čak ni u nekom elementarnom smislu, pa se prepušta lokalnoj samoupravi da sama traži prikladne načine funkcionisanja na ovim poslovima. Sami zaposleni su često izražavali sumnju u mogućnost da na najbolji način izvrše svoje zadatke, pošto se radi o nizu različitih, veoma složenih stručnih oblasti, za šta je neophodna temeljna stručnost i veliko životno i radno iskustvo. Često su očekivanja i zahtevi veliki, a vreme za rad izuzetno kratko. Svakako da bi poboljšanje ukupnog rada doprinelo stručno usavršavanje onih koji rade na poslovima pravne pomoći, pa se predlagalo organizovanje stručnih skupova, savetovanja ili simpozijuma, sa temama koje su zajedničke za rad svih organa i službi na teritoriji Republike. Ujednačavanju organizacije i načina rada doprinelo bi i međusobno povezivanje opština i njihovih službi, na čemu bi u budućnosti trebalo više raditi.

■ Kako izgleda organizacija rada opštinskih službi?

- Služba je dimenzionirana u zavisnosti od veličine teritorije i broja stanovnika, uz korektiv koji uslovljava obim poslova i radnih zadataka. Rešenja zavise i od smeštajnih uslova u zgradama i kancelarijama opštine, finansijskih mogućnosti i mogućnosti zapošljavanja kadrova tražene stručne specijalnosti. Poslovi su u osnovi podeljeni na stručno-pravne i administrativno-tehničke. Na poslovima pružanja stručnih usluga rade diplomirani pravnici. U najvećem broju slučajeva to su lica sa položenim pravosudnim ispitom, a u nešto manjem broju lica sa stručnim ispitom za rad u organima uprave. Broj zaposlenih varira, na pravnim poslovima je angažovano 1-3 radnika, a na administrativno-tehničkim 1-2 radnika.

DRUŠTVENI status primaoca POMOĆI n Iz kojih društvenih slojeva i grupa dolaze oni koji traže pravnu pomoć?

- U nizu opština posebnim odlukama je određeno kojim licima se pruža pravna pomoć, čime je i izvršena njihova kategorizacija. Po pravilu, radi se o licima lošeg materijalnog stanja koja nisu u mogućnosti da plate redovnu pravnu pomoć advokata. Tu spadaju primaoci socijalne pomoći, nezaposlena lica, lica bez imovine i prihoda, invalidi i često penzioneri. Nadležni opštinski organi pravo na besplatnu pravnu pomoć priznaju u postupcima ostvarivanja prava iz socijalnog, penzijskog i invalidskog osiguranja, kao i licima sa određenim statusom, pre svega izbeglim i raseljenim licima, nezaposlenima, invalidima i licima sa zdravstvenim problemima, kao i onima koji po posebnim pravilima postupka mogu ostvariti tzv. »siromaško pravo«.

Sa stanovišta socijalnih grupa, najčešće se radi o radnicima. Po starosnoj strukturi, najmlađi su oni koji ostvaruju pravo na izdržavanje, a među njima je dosta onih koji se nalaze na školovanju ili su bolesni. Po polnoj strukturi, otprilike je podjednaka zastupljenost lica oba pola.

■ Kako se ova lica upoznaju sa pravom na pravnu pomoć?

- Način informisanja zainteresovanih uglavnom nigde nije posebno rešavan, pa su i odgovori gotovo identični da se korisnici upoznaju sa uslovima pružanja pravne pomoći u neposrednom razgovoru sa stručnim licima. Samo izuzetno najvažnija pitanja iz ove oblasti tretirana su u redovnim službenim publikacijama skupštine opštine.

iznos naknade n Kakav je odnos između onih koji imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć i drugih lica koja ovu pomoć plaćaju?

- Odnos lica kojima je pomoć pružena uz naknadu i lica kojima je pomoć pružena bez naknade pokazuje da je mnogo više njih koristilo besplatnu pravnu pomoć.

Treba istaći da su stavovi u opštinama polarizovani između onih koji se zalažu da ova, praktično socijalna funkcija opštine, bude vršena besplatno u svim slučajevima, i onih koji su pristalice naplate usluga uz što preciznije kriterijume vrednovanja i uz jasnu i jedinstvenu kategorizaciju korisnika te vrste usluga.

■ Za one koji plaćaju, koliki su iznosi naknade za pravnu pomoć?

- Iznos naknade upodobljen je iznosima označenim u Tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad advokata. Prihvaćeni su svi kriterijumi naplate koje tarifnik advokata podrazumeva, s tim što opštine određuju procenat koji po pojedinim stavkama one naplaćuju. Najčešći je slučaj da je tarifa za naplatu 50 odsto od najniže advokatske tarife. Najveći broj opština je prihvatio ovakav način obračuna. U nekim opštinama, i to samo izuzetno, procenat je niži, ali i tada ne manji od 40 odsto, dok relativno mali broj opština propisuje za naplatu 70- 75 odsto vrednosti odgovarajuće advokatske usluge.

----- top

CIVILNI SEKTOR

Dragan Đorđević, koordinator Mreže Odbora za ljudska prava u Srbiji
CHRIS

Aktivnosti NVO

Ana Vodinelić

Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji CHRIS osnovana je zbog potrebe umrežavanja nevladinih organizacija koje pružaju neposrednu i besplatnu pravnu pomoć građanima čija su ljudska prava ugrožena i povređena. Osnovana je 1.septembra 2000. godine na inicijativu pet nevladinih organizacija iz Srbije: Odbora za ljudska prava iz Niša, Negotina, Bora Leskovca i Građanskog foruma iz Novog Pazara. Od 2004. godine, rad Mreže CHRIS organizovan je u šest kancelarija i to u Novom Sadu, Negotinu, Valjevu, Novom Pazaru, Vranju i Nišu, sa ukupno osamnestoro zaposlenih, među kojima je deset žena i osam muškaraca. O iskustvu koje su u pružanju usluga besplatne pravne pomoći stekli, kao i njihovom shvatanju uloge nevladinog sektora u oblasti pravne pomoći, razgovaramo sa Draganom Đorđevićem, koordinatorom Mreže Odbora za ljudska prava u Srbiji CHRIS.

- Vizija Mreže je izgrađeno civilno društvo, građanska svest i pravne institucije kao garant zaštite i ostvarivanja ljudskih prava, a dugoročni cilj su promocija i zaštita ljudskih prava u skladu sa međunarodnim pravnim standardima. U početku su osnivači

Mreže CHRIS bili deo Mreže pravne pomoći Komiteta pravika za ljudska prava YUCOM iz Beograda. YUCOM je bio nosilac projekta, a mreža CHRIS je projekat realizovala na terenu. Na ovaj način, Mreža je funkcionisala od decembra 1999. do maja 2004. godine, a od tada besplatnu pravnu pomoc realizuje samostalno.

Odluku o procesuiranju donose svi advokati Mreže zajedno: Dragan Đorđević

■ Koji je osnovni predmet vašeg delovanja?

- Program pružanja besplatne pravne pomoći je strateška programska aktivnost koju Mreža kontinuirano realizuje od samog osnivanja. Ostale programske aktivnosti su u funkciji pružanja besplatne pravne pomoći kao osnovne aktivnosti i usmerene su ka većem stepenu ostvarivanja ljudskih prava i sloboda u Srbiji. Važno je napomenuti da je, kada je reč o nevladinim organizacijama, Mreža CHRIS jedna od retkih organizacija koja pruža besplatnu pravnu pomoć van Beograda.

■ **Koje aktivnosti podrazumeva ovaj program pružanja pravne pomoći?**

- Realizacija programa besplatne pravne pomoći obuhvata tri vrste pravne pomoći: davanje pravnih saveta, pisanje podnesaka državnim organima, policiji, pravosudnim organima i sl, i zastupanje, odnosno procesuiranje pojedinačnih slučajeva kršenja ljudskih prava pred domaćim pravosudnim organima.

■ **Koje su druge aktivnosti koje CHRIS preduzima?**

- CHRIS se bavi informisanjem građana o ljudskim pravima i promocijom Univerzalne deklaracije Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima i slobodama. Mreža CHRIS je sprovodila kampanje "Ljudska prava Svima" od 2000. do 2003. godine. Aktivnosti u okviru ovog projekta bile su usmerene na direktan kontakt sa građanima kroz podelu štampanih materijala i organizovanje "događanja" na ulicama. Sve kampanje imale su regionalni karakter, dakle naše aktivnosti su se istovremeno sprovodile u svim gradovima u kojima su se nalazile kancelarije Mreže, dok je kampanja 2002. realizovana na nacionalnom nivou u partnerstvu sa pet nevladinih organizacija iz Vojvodine.

Osim toga, Mreža CHRIS je od 2000. do 2002. sprovodila program edukacije omladine o ljudskim pravima i animirala ih da se anagažuju u radu nevladinih organizacija. Ovu edukaciju je prošlo 110 polaznika iz cele Srbije. CHRIS kontinuirano radi i na stvaranju pula advokata za procesuiranje slučajeva kršenja ljudskih prava pred domaćim i međunarodnim sudovima. Osim profilisanja postojećeg regionalnog pula advokata Mreže CHRIS, dodatne aktivnosti u ovoj sferi bile su organizovanje seminara i treninga za pravno zastupanje. Ukupno je na realizaciji projekta Mreže CHRIS u proteklih pet godina učestvovalo osam nevladinih organizacija: Odbor za ljudska prava Negotin, Građanski forum iz Novog Pazara, Odbor za ljudska prava Leskovac, Odbor za ljudska prava Bor, Odbor za prava čoveka Vranje i Odbor za ljudska prava Niš, Odbor za ljudska prava Valjevo i Vojvođanski centar za ljudska prava.

■ **Ko radi na poslovima pružanja pravne pomoći?**

- Pravne savete građanima daju pravnici Mreže CHRIS, upućuju ih kojim institucijama da se obrate i informišu kako da uz pomoć domaćih i međunarodnih pravnih mehanizama i instrumenata ostvare svoja prava. Svi slučajevi se arhiviraju u formi popunjenih upitnika i izveštaja. Pisanje podnesaka državnim organima i drugim institucijama takođe realizuju pravnici, u nekim slučajevima u konsultaciji sa advokatom. Zastupanje pred domaćim sudovima, u onim slučajevima za koje se oceni da se radi o kršenju ljudskih prava, povereno je advokatima Mreže CHRIS.

■ **Koliko advokata je angažovano?**

- Svaka kancelarija Mreže ima svoje pravne zastupnike i to tri advokata pri svakoj kancelariji. U ovom trenutku angažovano je ukupno 18 advokata koji čine regionalni advokatski pul Mreže. Za svoje angažovanje oni su plaćeni po advokatskoj tarifi.

■ **Kako ste organizovali službu pružanja pravne pomoći kada se radi o zastupanju?**

- Iako je zastupanje povereno advokatima, odluku da li će se određeni slučaj, uz saglasnost stranke, procesuirati ili ne, ne donose samo advokati i pravnik jedne kancelarije u kojoj je slučaj prijavljen, već svi pravnici i advokati Mreže, dakle ukupno šest pravnika i osamnaest advokata.

Pravnik kancelarije kojoj je prijavljen slučaj, na osnovu upitnika o pravnoj kvalifikaciji i nakon intervju sa strankom, priprema izveštaj i predlog koji šalje Mreži na uvid. Advokati i pravnici drugih kancelarija na osnovu izveštaja potom donose odluku o tome da li će se slučaj procesuirati ili ne. Na ovaj način se smanjuje mogućnost zastupanja slučajeva koji nisu prioritet Mreže i prebacuje odgovornost odlučivanja na sve članice Mreže. Sa sadržinom redovnih mesečnih izveštaja svih kancelarija i podacima o slučajevima koji se procesuiraju pred sudom, upoznati su svi pravnici i advokati Mreže. Na taj način se uspostavljaju interni monitoring i evaluacija realizacije programa besplatne pravne pomoći, a u cilju dodatnog profilisanja kvalifikovanih ljudskih resursa unutar Mreže, koji na validan način mogu pružati neophodnu stručnu pomoć strankama.

■ **Da li se radi na specijalizaciji vaših advokata?**

- Organizacijom različitih treninga i seminara na kojima su predavači eksperti domaćih i međunarodnih organizacija, koje baziraju svoj rad na evropskim standardima i praksi Evropskog suda za ljudska prava, advokatima i pravnicima Mreža omogućeno je da dodatno razvijaju svoje znanje o mogućnostima zaštite ljudskih prava, što doprinosi direktnoj implementaciji međunarodnih standarda u domaćem pravnom sistemu. Osim toga, advokati Mreže su obavezni da se u postupcima pred domaćim sudovima pozivaju na Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i druge međunarodne standarde u oblasti zaštite ljudskih prava, da bi na taj način direktno uticali na efikasniji rad pravosudnih organa i državnih institucija.

■ **Da li se vaše aktivnosti protežu i na one sredine u kojima nemate kancelarije?**

- Dodatni razlog za formiranje regionalnog pula advokata bio je i prevazilaženje efekta "male ili lokalne sredine", jer je bilo slučajeva u kojima pojedini advokati nisu bili u mogućnosti da se angažuju u sredinama iz kojih su dolazili. Međutim, Mreža je prepoznata od strane NVO u regionu kao jedina specijalizovana regionalna mreža čije je osnovno polje delovanja zaštita ljudskih prava i pružanje direktne pravne pomoći. Od posebnog značaja je u tom smislu mogućnost saradnje Mreže sa nevladinim organizacijama koje nemaju u svojim programskim aktivnostima pružanje besplatne pravne pomoći ili pak potrebne i kvalifikovane resurse za pomenutu aktivnost. Veliki broj slučajeva koje je pokrenula Mreža CHRIS, potiču iz gradova u kojima se ne nalaze naše kancelarije: na primer Prokuplje, Kuršumlija, Trgovište, Zaječar, Leskovac, Vladičin Han.

■ **Da li nam nešto više možete reći o broju i strukturi slučajeva koji su se našli pred vama?**

- U periodu od maja 2004. do maja 2005. godine, kancelarije Mreže obradile su 1.095 slučajeva, od kojih je u 412 registrovano nepoštovanje osnovnih ljudskih prava. Od preostala 683 slučaja, 295 slučajeva potpadalo je u oblast radnih odnosa, a 388 slučajeva nije bilo vezano za oblast ljudskih prava. U pomenutom periodu procesuirana su 22 slučaja, od kojih se 17 slučajeva tiče slobode od mučenja, prava na telesni integritet, odnosno policijsku torturu, jedan slučaj na pravo na privatnost i porodični život, odnosno nasilje u porodici, dok preostala tri slučaja potpadaju u slučajeve diskriminacije.

■ **Na koji način finansirate program pružanja pravne pomoći?**

- Mreža CHRIS realizuje svoje programske aktivnosti uz pomoć donacija međunarodnih organizacija. Poslednjih pet godina, kontinuiranu pomoć u pružanju besplatne pravne pomoći, održavanje infrastrukture svih članica Mreže CHRIS i širenje regionalnih centara pravne pomoći u cilju promocije i zaštite ljudskih prava u skladu sa međunarodnim pravnim i profesionalnim standardima, pružaju Švedski Helsinški komitet za ljudska prava i Freedom House.

■ **Kako vi ocenjujete rad civilnog društva u poslovima pružanja pravne pomoći, a posebno s obzirom na najavljene korake u pravcu reforme ove oblasti?**

- Pojava nevladinih organizacija je kod nas umnogome uticala da se društvo ubrzano demokratizuje, te se njihov značaj i uloga u izgradnji modernog društva više ne može zanemariti. Iskustvo je pokazalo da je rad NVO sektora brz i efikasan i da nije opterećen birokratskim aparatom. Iako je u pripremi Nacrt zakona o besplatnoj pravnoj pomoći kojim će se sistemski urediti ova oblast, u radnoj grupi za izradu zakona nema predstavnika NVO, te se nameće pitanje kakva će biti uloga nevladinog sektora u pružanju besplatne pravne pomoći ubuduće, odnosno ko će imati pravo na pružanje pravne pomoći? Mi smatramo da bi jedini zakonski uslov za pružanje pravne pomoći trebalo da bude stručna osposobljenost lica, odnosno završen Pravni fakultet i položen pravosudni ispit, što znači da bi i pravnim stručnjacima nevladinih organizacija koji ispunjavaju ove standarde trebalo priznati pravo na pružanje pravne pomoći. Rad nevladinih organizacija u ovoj oblasti pokazuje odlične rezultate i zbog toga se njihova uloga u sistemu pružanja besplatne pravne pomoći ne sme ugrožavati.

----- top

PRAVOSUĐE

Vojkan Simić, predsednik Prvog opštinskog suda u Beogradu

Uloga sudova

Saša Gajin

U februaru 2005. godine u Budimpešti je održan drugi Evropski forum o pristupu pravdi. Na njemu su učestvovali ljudi iz više od 40 zemalja sveta sa svih kontinenata, a iz naše zemlje ukupno 12 predstavnika iz pravosuđa i nevladinih organizacija. Tema skupa, koji je podržao i Savet Evrope, bila je - besplatna pravna pomoć. Zaključak tog skupa bio je da bi besplatna pravna pomoć trebalo da se organizuje na državnom nivou u svakoj zemlji i to institucionalno kroz zakone i odgovarajuće službe. U radu ovog uglednog skupa učestvovao je i Vojkan

Mladi pravnici u sudovima na poslovima pružanja usluga pravne pomoći: Vojkan Simić

Simić, predsednik Prvog opštinskog suda u Beogradu, suda na čiji se rad fokusira posebna pažnja onih koji razmišljaju o reformi sistema pravne pomoći.

"Isledničko nasleđe"

Reč je o tri tipa problema koji dosad nisu rešeni. Prvo, ako se krivična tužba pošalje sudu i ako sudija dostavi tužbu istražnom sudiji da preduzme istražne radnje saslušanjem osumnjičenog, istražni sudija tom licu po pravilu ne dostavlja i samu tužbu. Bilo bi dobro da u zakonu postoji jasna odredba koja nameće obavezu sudiji da uruči privatnu krivičnu tužbu okrivljenom i u ovoj fazi postupka, odnosno da ga pismeno upozna s tim aktom i njegovim pravima još pre glavnog pretresa. Dakle, isto kao što bi u policiji policajac dao neki pismeni akt koji sadrži pravo na odbranu i pravo na besplatnu pravnu pomoć. Druga dva slučaja odnose se na pozivanje okrivljenog po zahtevu za sprovođenje istrage. Zahtev podnosi tužilac istražnom sudiji, koji zatim šalje poziv licu na koga se odnosi i tek kada on dođe na sud, sudija mu čita taj zahtev. Dakle, građanin nema mogućnost, ili za nju ne zna, da se sam upozna sa sadržajem zahteva za sprovođenje istrage protiv njega u vreme kada dobije poziv da dođe u sud, odnosno pre pojavljivanja u sudu. Kada bi važilo suprotno pravilo građanin bi mogao da se upozna sa onim što mu se stavlja na teret, da odluči da li će angažovati branioca, imao bi pouku o pravima na odbranu i pouku o besplatnoj pravnoj pomoći, odnosno imao bi priliku da se pripremi za sud. Sadašnja praksa nije striktno zakonom uređena, ali je posledica nasleđenog ponašanja da istražni sudija ne dostavlja akt o pokretanju postupka osumnjičenom, već mu samo predaje poziv da se javi u sud.

Treći slučaj vezan je za pojedine istražne radnje, i to kada je reč o delima za koja je zaprećena kazna do pet godina zatvora. Tada nema zahteva za sprovođenje istrage, već se u praksi najčešće predlaže izvođenje istražnih radnji veštačenjem. Dakle, u ovim slučajevima veštačenje se obavlja pre optuženja i tada imamo sledeću situaciju: osumnjičenog koji se uopšte ne poziva u sud, on čak i ne zna da je osumnjičen, dok sudija zove veštaka i zakazuje mu veštačenje. Osumnjičeni ne zna ni da postoji veštačenje, niti ko je veštak, a postoji mogućnost da bude okrivljen. Moj predlog bi bio da se za ove slučajeve posebnim odredbama Zakonika o krivičnom postupku propiše dužnost organa pravosuđa da građanima uvek uruče akt ovlašćenog tužioca i da im uruče pisano obaveštenje o njihovom pravu na odbranu, uključujući i pravo na pružanje besplatne pravne pomoći u krivičnom postupku.

- Naše Ministarstvo pravde je februara ove godine prepoznalo potrebu da se pozabavi ovim problemom. Osnovana je radna grupa u Ministarstvu koja je dobila zadatak da pripremi Nacrt zakona o pružanju besplatne pravne pomoći. Od Milana Markovića, predsednika ove radne grupe saznajemo da se ona pre svega bavila konceptom kako taj zakon treba da izgleda i postavila pitanja - ko može da pruža besplatnu pravnu pomoć, kome se ona pruža i na koji način se ona kontroliše i finansira. Stanje u našem zakonodavstvu je trenutno takvo da besplatnu pravnu pomoć pruža pre svega nadležni organ lokalne samouprave, tj. opštine. Mi smo u Sudu jednom prilikom pokušali da organizujemo davanje besplatnih pravnih saveta, i to od strane pripravnika i stručnih saradnika preko našeg internet sajta. Međutim, Advokatska komora je reagovala i uputila nas na odredbe poslovnika po kome mi nemamo pravo da to radimo ukoliko je na području suda već organizovana odgovarajuća opštinska služba za pružanje pravne pomoći.

■ **Kako rešiti pitanje legitimacije za davanje pravne pomoći, ko bi trebalo da bude ovlašćen da ovu pomoć nudi pojedincima?**

- Postoje dve osnovne vrste pravne pomoći - jedna su pravni saveti i informacije, a druga je zastupanje pred državnim organima i sudovima. Davanje informacija je oblast u kojoj bi radili pravnici, ali ne samo oni, jer tu može biti reči i o nekim opštim informacijama u smislu upućivanja građana na neku službu, organ ili pravni izvor gde oni mogu da dobiju stručnu pomoć.

Druga vrsta pomoći bila bi davanje pravnih saveta, sastavljanje podnesaka ili tužbi i drugih akata i zastupanje pred organima. Tu još postoji dilema da li taj posao poveriti isključivo advokatima, imajući pre svega u vidu sadašnji Zakon o advokaturi i pružanju pravne pomoći, ili bi taj krug trebalo proširiti. Moje mišljenje je da bi advokati sigurno trebalo da ostanu kao jedna apsolutno kvalifikovana grupacija koja se bavi tim poslom, ali ne treba se lišiti ni drugih profesionalaca. Imamo primer da Pravni fakultet u Beogradu, preko svojih profesora i studenata organizuje pravnu kliniku koja pruža pravnu pomoć u predmetima koji se tiču bračnih i porodičnih odnosa. Oni daju pravne savete, upućuju na određene državne organe i institucije koje mogu da pomognu ugroženim licima, a pišu i podneske i razne akte koje usmeravaju prema sudijama i organima. Ne bi se trebalo lišiti ni usluga koje pružaju nevladine organizacije, posebno s obzirom na iskustvo koje su u pružanju pravne pomoći stekle u prethodnoj deceniji baveći se pravima ugroženih slojeva stanovništva. Naravno, uslov za njihovo angažovanje je da obezbede da se njihovi advokati pojavljuju u poslovima zastupanja. Ombudsmeni su takođe služba koja bi po svojoj funkciji mogla da se uključi u taj rad, a i notari su profesija čije se uvođenje u naše pravosuđe već dugo najavljuje.

■ **Šta je sa mladim pravnicima po sudovima koje ste pomenuli?**

- Advokati smatraju da je neprimereno da zaposleni u sudovima daju pravnu pomoć i pišu tužbe koje bi se kasnije rešavale upravo u tom sudu. Međutim, i to može da se reši. Postoji institut koji je ugrađen u sudski poslovnik i koji se zove »sudski dani«. To bi dakle bio dan koji je predviđen za pružanje pravne pomoći na području suda, ali van radnih dana i van mesta gde sud inače zaseda. Takva pravna pomoć može bez problema da se organizuje u praksi. Na primer, jedne subote u mesecu Prvi opštinski sud ide u Borču. Pre toga se objavi da će Sud u Borči davati pravne savete građanima. Mladi pravnici uvek mogu da daju pravne savete jer su oni već dobro obučeni. Što se tiče sastavljanja pravnih podnesaka, mislim da ne bi bila smetnja da ih pišu ljudi iz sudova ako se oni upućuju u druge sudove.

■ **Na skupu u Budimpešti je spomenuto i tzv. paralegalno pružanje pravne pomoći?**

- Da, radi se o grupama građana koje imaju želju da pruže pravnu pomoć ljudima iz određenih, naročito ugroženih grupa, na primer invalidima. Oni svoje usluge pružaju besplatno - daju im pravne savete, informacije, upućuju na razne državne službe i institute i ukoliko postoji mogućnost angažuju im i advokate. Taj rad sličan je radu NVO kod nas, ali se kod ovih grupa po pravilu ne angažuju pravnici, već obični građani koji rade u drugim strukama i koji žele da pomognu. Sličnu poziciju zastupanja posebnih interesa imaju i sindikati i strukovna udruženja. To je naročito značajno u zemljama u tranziciji kao što je naša, zbog velikog broja restrukturiranih firmi, tehnoloških viškova, neizgrađenih profesionalnih pravila i sl. Kod nas takva vrsta pomoći već postoji, ali bi mogla i bolje da se organizuje.

■ **Da se osvrnemo i na otvorena pitanja postojećeg sistema pružanja pravne pomoći. Čini se da bi u tom smislu valjalo razlikovati krivični i parnični postupak?**

- U našem krivičnom postupku postoji pravilo o besplatnoj pravnoj pomoći - kada je reč o slučajevima u kojima se određuje pritvor, angažuje se advokat po službenoj dužnosti koga država plaća iz budžeta. Ukoliko se branilac tada ne postavi, dolazi do bitne povrede pravila postupka, te su zbog toga takvi slučajevi uobičajeni i svakodnevni, za razliku od onoga što se dešava u građanskim postupcima. Zakon i tu propisuje mogućnost da se parničnoj strani na zahtev prizna siromaško pravo ako sud proceni da ima interesa da mu se obezbedi pravna pomoć i to tako što će mu angažovati advokata da ga besplatno zastupa. Ali to se u praksi retko dešava, što je verovatno posledica nasleđene prakse da se predsednici sudova, a preko njih i sudije izgovaraju nedostatkom finansija za tu namenu. Ipak, ukoliko ima para za besplatnu pravnu pomoć u krivičnom postupku, trebalo bi ih obezbediti i za druge vrste postupaka.

Ne bi pritvor trebalo smetnuti sa uma sudsku praksu Suda za ljudska prava u Strazburu. Prema nekim odlukama Suda, država je obavezna da plati štetu zato što nije obezbedila adekvatnu besplatnu pravnu pomoć stranci u građanskim stvarima koja je na tu pomoć imala pravo. Iz toga proizilazi da sudije moraju da obrate pažnju u građanskim postupcima, da procenjuju interese stranaka, odnosno da li stranke imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć. Tu nije reč samo o finansijski ugroženim strankama, već i ljudima koji su na neki drugi način ugroženi - socijalno, zdravstveno ili po nekom drugom osnovu pomoću kojeg se može oceniti da oni sami ne mogu sebe da zastupaju u postupku i da im je pomoć očigledno potrebna. U tom smislu posebnu pažnju zaslužuju sporovi pojedinaca sa velikim multinacionalnim kompanijama ili monopolistima, u kojima postoji bitna nesrazmera u ekonomskoj snazi i uticaju.

■ Raspravlja se i o tome ko bi i na koji način bio legitimisan za besplatnu pravnu pomoć kada je reč o zastupanjima?

- Tu je stav jasan - to je posao za advokate, samo je pitanje na koji način tu pomoć organizovati i koliko bi to koštalo. Njih bi trebalo da finansira država, kao što finansira službenu odbranu u krivičnom postupku, s tim što bi se pravio spisak advokata koji bi to radili. Pretpostavljam da bi to bio dobrovoljan angažman, a spisak bi verovatno pravilo Ministarstvo pravde. To Ministarstvo bi i procenjivalo da li je advokat koji je podneo prijavu kvalifikovan za tu vrstu posla, dakle vodilo bi se računa o tome šta je i gde dotad radio. Što se naknade za rad tiče, to bi verovatno bile tarife niže od uobičajenih. Takva vrsta pomoći bila bi besplatna za stranku kojoj se pruža pomoć, ali bi advokati bili plaćeni od strane države po ovoj nižoj tarifi. Stoga mislim da postojeći prigovor Advokatske komore, da bi takva služba bila konkurencija advokaturi kao profesiji, ne stoji. Psihološki je s druge strane ovo rešenje veoma dobro, jer bi takva služba organizovala svoj rad van advokatskih kancelarija. Praksa je pokazala da siromašni ljudi ili oni koji imaju neki drugi problem zadiru da idu kod advokata, iako i u zakonu stoji da su saveti advokata besplatni. Zato je bolje da ljudi imaju neku državnu službu kojoj mogu da se obrate najpre za savet, a zatim i zastupanje ako zatreba.

■ Koji su najveći problemi u oblasti pravne pomoći u krivičnim stvarima, u onim predmetima gde je pojedinac suočen sa kaznama zatvora?

- Postoji podatak da 79 odsto građana koji su bili u policiji na prvom saslušanju nije imalo branioca. Pitanje je da li su uopšte znali da mogu imati branioca, a i za druga svoja prava. Pokazuje se da većina običnih građana koja zapadne u tu situaciju ne zna svoja prava, za razliku od »profesionalnih« kriminalaca. Zato valja insistirati na ideji da svaki građanin koji bude pozvan na razgovor u policiju, prethodno mora biti upoznat sa svojim pravima, a posebno sa pravom na besplatnu pravnu pomoć. Nije isto kada građaninu koji je pod stresom zbog situacije u kojoj se našao, listu prava iznosi policajac i ako mu se da da pročita papir na kome su ova prava odštampana. U evropskim dokumentima se čak navodi i obaveza za policajca da obezbedi i potpis lica da je primilo ovaj papir.

----- top

PRAVNO ZASTUPNIŠTVO

Aleksandar Samuilović, advokat

Advokatska praksa

Ana Vodinelić

Efikasan sistem pravne pomoći nezamisliv je bez stručnog i savesnog rada advokata. U tom smislu čini se da je opravdano tvrditi da od kvaliteta pruženih advokatskih usluga direktno zavisi ostvarivanje prava na pravnu pomoć. Bez advokata, pojedinac je zapleten u nepreglednu šumu pravnih propisa i prakse postupanja državnih organa iz koje po pravilu ne može sam da nađe izlaz. U istoj je situaciji i ako angažuje nestručnog ili nesavesnog advokata - godinama će se mučiti oko životno važnih problema, uz uveravanje da je sve u redu i da će njegov slučaj biti vrlo brzo rešen.

Sudska praksa bi morala da bude dostupna na internetu: Aleksandar Samuilović

Položaj pripravnika

Kvalitet pruženih usluga podiže se i radom sa mladim kolegama. Ja sam advokat od karijere, dakle, bio sam pripravnik u advokaturi. I imao sam vrlo, vrlo zahtevnog, ali maksimalno korektnog principala, sa kojim sam danas prijatelj i od koga uvek mogu da dobijem konsultaciju ili savet. Možda baš iz tog razloga, smatram da pripravnik mora da ima sve neophodne uslove za rad, od literature do računara, od korektnih plata do plaćenih svih troškova koje posao iziskuje, i konačno do odgovora na svako pitanje na koje umem da odgovorim. Nisam pristalica ideje da pripravnik treba sam da se snalazi u poslu, kako zna i ume, jer je pripravnik, dobrim delom, slika advokata kod koga je na stažu. Ne vidim nijedan razlog zašto advokat ne bi pripremio pripravnika da bude spreman za raspravu na koju ide, sa potpunim poznavanjem predmeta i upozoren na moguća iznenađenja.

Međutim, ideja da su advokati uvek krivi predstavlja neopravdano pojednostavljivanje. Nesavesnom advokatu moguće je da bude nesavestan samo u njemu prijateljskom pravnom okruženju: nestručnom i nesavesnom delu pravosuđa, ali i u nedorečenoj, nepreciznoj, protivrečnoj, neefikasnoj i zastareloj legislativi. Bez pretenzija da odgovorimo na sva pitanja, već pre da doprinesemo širokoj i plodonosnoj raspravi o problemima od nespornog javnog značaja, obratili smo se Aleksandru Samuiloviću, beogradskom advokatu, sa molbom da prokomentariše neke od često postavljenih pitanja o pružanju pravne pomoći od strane advokata.

■ Na koji je način moguće razmišljati o kvalitetu advokatskih usluga sa stanovišta samog advokata?

- Mislim da uslugu advokata, u smislu njenog kvaliteta, nije moguće posmatrati odvojeno od rada pravosuđa i državne uprave. Ako stvar pogledate sa stanovišta potrebe da se jedna procesna radnja izvrši, onda je izvesno da na primer tužbu ne možete predati manje ili više kvalitetno, već je jednostavno morate predati, inače gubite i spor i stranku i posao.

S druge strane, kvalitet rada savesnog advokata direktno zavisi od kvaliteta rada suda ili državne uprave. Advokat može da se trudi, da iskoristi svoje najbolje znanje, i opet može da se desi da pred sudom doživi neuspeh. Znam za sledeći primer iz prakse: advokat napiše jednostavnu tužbu za isplatu duga i preda je sudu. Dve nedelje kasnije stiže rešenje da se tužba odbacuje, i to zato što nije označena vrednost spora. Advokat uzme u ruke svoju tužbu i ne može da veruje svojim očima - na tužbi nađe uredno označenu vrednost spora, štaviše, u sudskom rešenju o odbacivanju tužbe, u uvodnom delu, sud uredno prepisuje iz tužbe deo

koji glasi «tužba za isplatu duga, vrednost predmeta spora 987 evra», dok u obrazloženju stoji da se tužba odbacuje zato što «tužilac nije opredelio vrednost tužbenog zahteva»!

■ **Da li se ovakvi slučajevi dešavaju često?**

- Ima ih dosta, ali ono što sa stanovišta struke najviše zabrinjava jeste neravnomeran teret snošenja posledica za nesavestan rad. U ovom konkretnom primeru ispada da je advokat toliko loš da ni inicijalni akt za pokretanje postupka naplate ne ume da sačini kako treba i zbog toga će izgubiti posao. Potpisniku tog rešenja, odnosno nesavesnom sudiji, baš ništa se neće desiti bez obzira na to što je na istom dokumentu napisao i kolika je vrednost spora i da tužbu odbacuje zato što ta vrednost nije označena! Čak i ako zanemarimo činjenicu da je ovde advokat na gubitku bez sopstvene krivice, ostaje otvoreno pitanje kako podići kvalitet pružanja usluga advokata ako se paralelno ne radi i na unapređivanju sistema efikasne kontrole rada pravosuđa.

■ **Šta bi još moglo da utiče na kvalitetniji rad advokata?**

- Ono što bi dramatično podiglo kvalitet rada i sudova i advokata bila bi mogućnost uvida u celokupnu najnoviju sudsku praksu, i to bez obzira na to što formalno gledano, ne pripadamo precedentnom pravnom sistemu. Kada našu situaciju uporedite sa najrazvijenijim zemljama sveta u kojima se sudske odluke odmah po donošenju objavljuju u dnevnoj štampi i na internetu, videćete da nama advokatima, ali i kolegama sudijama, nedostaju osnovne informacije. Mi živimo i radimo u zemlji u kojoj se samo u poslednjih pola godine, promenilo najmanje pet bitnih, sistemskih zakona, vezanih recimo za privredno poslovanje i u tako složenoj pravnoj oblasti mi možemo samo da nagađamo kako će se odlučivati u situacijama kada ti zakoni počnu da se međusobno prepliću u kontekstu konkretnog slučaja. Ono što se može naći u stručnim časopisima je po pravilu subjektivni izbor odluka i obrazloženja, po nekoliko iz svake oblasti, što je, naravno, nedovoljno za sistematsko praćenje prakse. Međutim, ukoliko bi jednovremeno sa izradom pisanog otpravka odluke, ta odluka našla svoje mesto i na npr. veb sajtu viših sudova, onda bi se potpuno jasno video put tumačenja određenog propisa, što bi, dalje, dovelo i do podizanja kvaliteta usluga, ali i smanjenja broja predmeta jer kao advokat ne biste ni pokretali postupak kad znate da se takav ili sličan zahtev ne usvaja.

■ **Da li bi sličan recept važio i za rad državne uprave?**

- U radu državne uprave primećuje se jedan specijalitet - to su čuvena mišljenja u vezi sa primenom propisa. Kada niži organ dobije «mišljenje» višeg organa, držaće ga se i kada je sličnost sa predmetom u kome je mišljenje dato svedena na minimum, držaće ga se čak i kada u upravnom sporu imate odluku koja utvrđuje nezakonitost konkretnog mišljenja! Pre desetak godina bio sam u prilici da vidim kako pisani otpravak presude Vrhovnog suda leti, zgužvan, kroz kancelariju šefa organa uprave na lokalnom nivou uz komentar: «Ja radim po mišljenju, šta se mene tiču njihove presude!?»

Ovakvi slučajevi su, naravno, izuzetak, ali bi i oni bili isključeni kada bi svaki prvostepenac putem javnog objavljivanja mogao da vidi da je presudom Vrhovnog suda utvrđena nezakonitost određenog postupanja zasnovanog na nekom mišljenju.

■ **Šta je sa specijalizacijom, kako doprineti profesionalnom usavršavanju advokata?**

- Specijalizacija nastaje u samom radu. Ako ima nekoliko desetina predmeta iz oblasti primene npr. Zakona o privrednim društvima, advokat se, hteo ne hteo, specijalizuje za tu oblast. No, takva specijalizacija nije sistematska, i u zemlji u kojoj se propisi iz iste oblasti menjaju nekoliko puta za dve ili tri godine, ni ne znači mnogo. Ne možete biti ekspert ili biti specijalista za pravnu regulativu iz bilo koje oblasti, ako ta regulativa postoji samo nekoliko meseci. Tek kada određeni propis bude u primeni godinama, kada se u njegovoj primeni okonča stotinak sporova, kada putem izmena i dopuna propis otprati promene u stvarnom životu, tada realno možete reći da se jedna oblast može poznavati.

■ **Šta je sa drugim oblicima usavršavanja, kao što je dodatna edukacija?**

- Ovo bi moglo biti i jeretičko pitanje za advokaturu. Naime, radi se o mogućnosti zarade, odnosno o otvorenom pitanju zašto bih ja grupi svojih kolega-konkurenata ispričao na nekom kursu ili dao pelcere, kako bi se to reklo drugim rečima, pomoću kojih će oni npr. organizovati upravni odbor i skupštinu novog preduzeća, sačiniti mu odluke ili zahteve ili promeniti oblik privrednog društva iz akcionarskog u društvo sa ograničenom odgovornošću - i time im omogućio da zarade novac? Zašto ja ne bih odradio taj posao, umesto da njih podučavam? Iz tog razloga svaki

vid stručnog usavršavanja, a koji bi podrazumevao bilo kakav «know-how», mora ili da bude skup ili se radi o prevari ili ga prosto nema.

■ **Na koji način se u tu priču o profesionalnom usavršavanju uklapaju komentari zakona?**

- Za «Zakon o ... sa komentarom» su se već mnogi specijalizirali. Zakon izade danas u Službenom glasniku, a momci za koje niko nije čuo već sutra objave i Zakon i komentar. U prošlom vremenu, pre desetak godina, pričalo se o jednoj veoma efikasnoj ekipi iz ministarstva koje je od velikog značaja za privredu i koja je, mnogi iskreno veruju, namerno predlagala nedorečene zakone. Zakon se usvoji u Skupštini, a bukvalno istog dana u prodaji se pojavljuje i njihov komentar. Tada su sva preduzeća kupovala komentar jer im iz zakona, uglavnom, ništa nije bilo jasno.

■ **Kako obezbediti savesnost rada advokata?**

- Savesnost rada advokata bi trebalo da je nešto što se podrazumeva, ako ni zbog čega drugog, onda zbog činjenice da ako niste savesni u svom poslu, imate dobre izgleda da izgubite posao. S druge strane, sasvim je izvesno da bi uvođenje osiguranja od profesionalne odgovornosti za advokate, ali i za primaoca pravne pomoći značilo veoma mnogo. No, to je sad već i pitanje za privredna društva koja se bave osiguranjem, kao i pitanje osiguranog slučaja. Naime, advokat bez problema može da prihvati i plati bilo kakvo osiguranje od odgovornosti za obavezu koja zavisi od njega lično, dakle, da će u određenom roku sačiniti taksativno nabrojenu dokumentaciju, da će utvrditi visinu obaveza nekog subjekta, da će ispitati vlasnički status nekog društva i za to garantovati, itd. Ali, ako ste korektni u poslu nikada ne možete garantovati na koji će način, i još više, kada će određeni postupak biti okončan.

----- top

OTVORENI FORUM

Izveštaj sa Nacionalne konferencije o pristupu pravdi održane 26. i 27. maja u Aero-klubu u Beogradu

Pravci reforme

Novi zakon kao sredstvo operacionalizacije

Nacionalna konferencija o pružanju
besplatne pravne pomoći održana
je 26. i 27. maja u beogradskom
Aero-klubu. Predstavljajući

rezultate istraživanja o pružanju besplatne pravne pomoći, Marija Lukić iz «Public Interest Law Initiative» (PILI), istakla je da je utvrđeno da je 75,5 odsto okrivljenih imalo branioca u nekoj od faza krivičnog postupka, dok 24 odsto njih nije uopšte imalo branioca. Po njenim rečima, najveći broj okrivljenih nije imao advokata u prekrivičnom postupku, odnosno u davanju iskaza pred policijom (79 odsto), zatim 54 odsto pred istražnim sudijom, tokom istrage 46 odsto, dok na glavnom pretresu-suđenju taj procenat pada na 29 odsto, da bi ponovo porastao na 48 odsto u žalbenom postupku pred višim sudom. Prema pomenutim rezultatima istraživanja, sud uglavnom nije uzimao u obzir siromaštvo okrivljenih, dok je čak 36 odsto onih koji nisu imali branioca bez obrazovanja.

- Građani žele institut besplatne pravne pomoći, pouzdanog i odgovornog advokata koji neće davati lažna obećanja, ali i kontrolu kvaliteta pravne pomoći i trošenja sredstava, naglasila je Marija Lukić (PILI).

Pogled iz ugla NVO

O stvaranju preduslova za opredeljivanje za najpodesniji model pravne pomoći i uključivanje svih relevantnih faktora u njegovu izradu, Mihajlo Čolak iz beogradskog Fonda za otvoreno društvo je rekao:

- Uspostavljanje efikasnog sistema pravne pomoći je isuviše složen posao da bi se kvalitetno mogao obaviti isključivo donošenjem novog zakona. Idealno, zakon bi trebalo, kao i u mnogim drugim oblastima, da bude sredstvo operacionalizacije jedne dugoročne strategije reforme ove oblasti, gde bi donošenju zakona trebalo da prethodi niz analiza i komparativnih studija, između ostalog - komparativna analiza postojećih modela sistema pravne pomoći u svetu, analiza načina finansiranja važećeg sistema pravne pomoći, projekcija budućih potreba i realnih mogućnosti države, kao i analiza postojećih resursa, između ostalog i potencijala NVO. U tu svrhu, potrebno je konstituisati unutar Ministarstva pravde i za potrebe istog, jednu savetodavnu grupu, sa idejom da ona vremenom preraste u koordinaciono telo za reformu pravne pomoći, koja bi okupila predstavnike međunarodnih organizacija, lokalnih NVO i profesionalnih udruženja predstavnika pravosuđa, zainteresovanih za ovu oblast. Ovakva jedna grupa (telo) bi svojim saznanjima, iskustvom i resursima, uključujući i finansijske, mogla da doprinese kvalitetnijem radu na reformi sistema pravne pomoći, donošenju adekvatnog zakona, kao i aktivnostima koje bi usledile po donošenju zakona, a ticala bi se njegove primene u praksi.

Ovde bi se naročito valjalo osvrnuti na ulogu NVO u budućem reformisanom sistemu pravne pomoći. Naime, petočlana radna grupa za izradu Zakona o pravnoj pomoći nema u svom sastavu predstavnika sudija niti predstavnika NVO (čine je po jedan predstavnik pravobranilaštva, tužilaštva, advokatske komore, lokalne uprave i Ministarstva pravde). Iako postoji raspoloženje da se u ovu grupu uvrsti i predstavnik sudija, za sada su minimalne šanse da se grupa proširi i jednim predstavnikom NVO. Tako, postoji bojazan da neće sve interesne grupe biti zastupljene u izradi novog zakona, što, kada je u pitanju jedna ovakva oblast, nije dobro; naročito uzevši u obzir ulogu koju su NVO odigrale u Srbiji u proteklih 15 godina kada je u pitanju i pružanje besplatne pravne pomoći. Njihovi beneficijenti bili su izbeglice, raseljena lica, žrtve nasilja u porodici, pripadnici etničkih (naročito romske) i drugih manjina, kao i svi drugi građani koji su bili žrtve policijske torture i drugih vidova kršenja ljudskih prava, te slobodno možemo reći da u poslednjih 15 godina ni u jednoj evropskoj državi NVO nisu odigrale ovako važnu ulogu kada je ova oblast u pitanju.

Kod pravne pomoći mogu se razlikovati tri tipa usluga: pružanje informacija, davanje pravnih saveta i zastupanje pred sudovima. Kada je u pitanju zastupanje pred sudovima, do sada i zasada su ispred NVO to činili advokati sa svojim pečatom. Postoje nagoveštaji da bi se novim zakonom eksplicitno moglo predvideti da NVO jesu subjekat koji može pružati informacije i davati pravne savete, ali ne i zastupati pred sudom. Za sada ne postoje naznake da bi NVO mogle za bilo koju od ovih aktivnosti dobijati finansijsku podršku od države, kako za troškove honorara, tako i za administrativne troškove, kao što su troškovi zakupa prostora, telefona, struje, komunalija, kancelarijskog

materijala, itd. Ukoliko želimo da imamo kvalitetan i efikasan sistem pravne pomoći, bilo bi neophodno omogućiti NVO-ima i zastupanje pred sudovima pod sopstvenim nazivom i pečatom (naravno, posredstvom advokata koji imaju licencu za obavljanje advokatske delatnosti u skladu sa Zakonom o advokaturi), kao i obezbediti podršku NVO-ima za pokrivanje administrativnih troškova za sva tri tipa usluga. To bi mogao da bude zadatak jedne posebne komisije formirane unutar ministarstva, koja bi odredila kriterijume i parametre na bazi kojih bi se odlučivalo o tome koje NVO i u kojoj meri mogu da računaju na podršku države. Rad i učinak tih NVO-a, kao i drugih koji, možda, u prvom krugu ne bi dobili podršku, bio bi praćen, te bi se na bazi pažljive evaluacije vršila iznova dodela sredstava, odnosno identifikovanje novih NVO koje zadovoljavaju ove kriterijume. Za ovako nešto bi prethodno bilo potrebno napraviti analizu postojećih kapaciteta NVO-a - ljudski kapaciteti, stručnost, iskustvo, ciljna grupa koju pokrivaju, vid pravne pomoći koji pružaju, organizaciono-prostorni kapaciteti, itd.

Nacionalna konferencija o pristupu pravdi okupila je veoma veliki broj učesnika. Na skupu su bili prisutni predstavnici Ministarstva pravde, na čelu sa Slavkom Srdić-Janković, pomoćnikom ministra, članovi radne grupe za izradu Nacrta zakona o pravnoj pomoći koju je predstavljao njen predsednik Milan Marković, omedavno Javni pravobranioac Republike Srbije, predstavnici Advokatske komore Beograda, kao i brojni predstavnici sudske vlasti. Prilikom da kažu svoja mišljenja o ovoj temi imali su i predstavnici domaćih i stranih nevladinih organizacija, posebno oni koji su duže vreme angažovani u oblasti pružanja pravne pomoći, kao što su Komitet pravnika za ljudska prava (YUKOM), Mreža CHRIS iz Niša, PILI, Fond za otvoreno društvo i drugi.

CILJ KONFERENCIJE

Cilj konferencije bio je pokušaj postizanja minimuma saglasnosti oko prioriteta i pravaca reforme sistema pravne pomoći u zemlji. U velikoj meri ovaj cilj je ostvaren, iako je nakon završetka skupa ostalo приметно neslaganje oko nekih od osnovnih tema skupa, kao što je učešće nevladinog sektora u radu na reformi sistema pravne pomoći i nastavak njihovih aktivnosti pružanja usluga pravne pomoći.

Vojkan Simić, predsednik Prvog opštinskog suda u Beogradu, rekao je da u ovom momentu postoji politička volja da se dođe do zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Po njegovim rečima, pravo na besplatnu pravnu pomoć trebalo bi obezbediti za socijalno ugrožene osobe, ali i za druga ugrožena lica kao što su nacionalne manjine, odnosno etničke grupe, izbeglice i raseljena lica ili invalidi, dok pravnu pomoć ne bi trebalo da pružaju samo advokati.

- Zašto se lišiti mogućnosti da i druga kvalifikovana, stručna lica pružaju pravnu pomoć, zapitao se Simić i dodao da je neophodno da se ustanove državne kancelarije ili biroji u kojima bi advokati pružali pravnu pomoć građanima, a sve te aktivnosti bi plaćala država.

- Koliko bi sve to koštalo? Troškovi za advokate, veštace i pritvorenike u Prvom sudu su 2004. godine iznosili 28 miliona dinara, istakao je Simić.

Predsednica Komiteta pravnika za ljudska prava, Biljana Kovačević-Vučo naglasila je da bi trebalo pronaći "tranziciono rešenje da nevladine organizacije nastave da pružaju besplatnu pravnu pomoć" i dodala da su poslove zastupanja pred sudovima radili advokati angažovani od nevladinih organizacija. Po njenim rečima, ovaj problem mora sistemski da se reši, jer pružanje besplatne pravne pomoći jeste besplatno za korisnike, ali nije i ne bi trebalo da bude i za advokate koji pomoć pružaju.

Osvrćući se na problem finansiranja usluga pravne pomoći, izvršni direktor PILI-ja, Edvin Rekoš ukazao je na to da bi vlada trebalo da odigra značajnu ulogu u obezbeđivanju sredstava za pružanje besplatne pravne pomoći, dok bi nevladine organizacije mogle da pomognu finansiranje kroz saradnju sa međunarodnim donatorima.

ULOGA SAVETA EVROPE

Danilo Nikolić, predsednik Okružnog suda u Nišu, rekao je da je pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu zaštitu zatražilo 120 građana Srbije i Crne Gore i apelovao da se sagleda finansijsko stanje države, posebno u kontekstu prakse Evropskog suda da u okviru člana 6 Evropske konvencije dosuđuje naknadu štete onim licima koja je država ostavila bez efikasne pravne pomoći. On je

naglasio da su dugovi dva suda u Nišu - okružnog i opštinskog, prema advokatima, porotnicima i veštacima dostigli cifru od 25 miliona dinara.

Nadovezujući se na diskusiju o standardima Saveta Evrope, Gordana Arackić iz beogradske kancelarije Saveta Evrope postavila je pitanje da li će u našoj zemlji besplatnu pravnu pomoć moći da primaju i građani koji nisu državljani Srbije i Crne Gore.

- Opštepoznati standardi Saveta Evrope nas obavezuju da stranim državljanima obezbedimo ista prava kao i domaćim državljanima, istakla je Arackić.

KONTROLA KVALITETA USLUGA

Prema rečima predsednice Petog opštinskog suda u Beogradu Milice Popović-Đuričković advokati bi trebalo da budu ovlašćeni da preduzimaju poslove besplatne pravne pomoći zastupanjem pred sudovima, ali da je potrebno uspostaviti i efikasnu kontrolu kvaliteta pruženih usluga.

Rad Nacionalne konferencije bio je podeljen u tematske celine, kao što su strateški pravci reforme sistema pravne pomoći i procena pružanja pravne pomoći u krivičnim i građanskim stvarima. Govorilo se i o međunarodnim standardima, zatim modelima za planiranje i upravljanje sistemom pružanja besplatne pravne pomoći, postojećim modelima i praksi pružanja besplatne pravne pomoći u Srbiji, kao i kriterijumima za dobijanje prava na besplatnu pravnu pomoć. Skup je okončan usvajanjem zaključaka koje prenosimo u izvornom obliku.

----- top

DOKUMENTI

Zaključci Nacionalne konferencije o pristupu pravdi

UVOD

Pristup pravdi je suštinski deo pravilnog funkcionisanja pravosudnog sistema u državi koja se rukovodi vladavinom prava, a takođe je i vitalni deo osnovnog ljudskog prava na pravično suđenje koje garantuje član 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima (ECHR). "Pravično suđenje" ne može da postoji bez pristupa sudu. Pristup pravdi se obezbeđuje uz pomoć sistema koji može da garantuje besplatnu ili delimično besplatnu pravnu pomoć siromašnim građanima u ostvarenju njihovih prava i obaveza u krivičnim, ali i građanskim i upravnim postupcima. Pravda mora da bude dostupna svima, uključujući i siromašne.

Organi vlasti treba da imaju u vidu i činjenicu da pravni saveti koji se dobiju pre sudskog postupka dovode do smanjenja broja predmeta pred sudom i visine sudskih troškova.

Nema reforme pravosuđa u Srbiji bez garancija za dostupnost pravde u celini i za sve građane.

Nacionalna konferencija o pristupu pravdi je okupila veoma raznovrsnu grupu učesnika pravnih stručnjaka i onih koji su u poziciji da donose relevantne odluke koje se tiču i reforme besplatne pravne

Postići saglasnost o pravcima reforme: Marija Lukić

pomoći: predstavnike Ministarstva pravde, lokalne samouprave i državne uprave, pravosuđa, advokatskih komora, opštinskih službi pravne pomoći, centara za socijalni rad, pravnih fakulteta i NVO, itd.

Zaključci koji slede proizašli su iz diskusija vođenih na dvodnevnom forumu.

ZAKLJUČCI

1. Postoji jasna potreba za reformom sistema besplatne pravne pomoći koju obezbeđuje država. Sadašnji sistem, uopšteno govoreći, nije funkcionalan, nije dobro organizovan, a pružanje usluga najugroženijim grupama je sporadično i često dovedeno u pitanje.
2. Svi učesnici konferencije, kao činioци i predstavnici relevantnih institucija su izrazili želju za podrškom radne grupe koju je osnovalo Ministarstvo pravde Republike Srbije. Inicijativa Ministarstva pravde da preuzme i vodi reformski proces je veoma toplo pozdravljena.
3. Pristup radne grupe treba da se zasniva na participativnom i pristupu koji uključuje sve relevantne činioce i pitanja unutar sistema besplatne pravne pomoći. Postoji očigledna potreba, kao i saglasnost da se radnoj grupi priključi predstavnik pravosuđa. Takođe, ukazano je i na potrebu da postoje i prostor i način za civilni i NVO sektor kako bi i oni mogli da razmene mišljenja sa predstavnicima radne grupe, iako se ne slažu svi da je radna grupa najprikladnije mesto za to.
4. Ministarstvo pravde i drugi činioци podržavaju ideju kreiranja Savetodavnog odbora na nivou Ministarstva pravde u cilju pomoći u radu radne grupe, a čiji članovi bi bili različite zainteresovane strane. Odbor bi bio jedno konsultativno telo za radnu grupu, a članovi Odbora bi mogli da budu razni činioци, NVO, međunarodne organizacije i donatori, itd.
5. Radna grupa bi, tokom diskusija i procesa donošenja odluka o reformama, trebalo da se fokusira na nekoliko ključnih pitanja: I Ko pruža besplatnu pravnu pomoć; I Ko ima pravo na besplatnu pravnu pomoć, I Koliki su ukupni troškovi; ko i kako planira, upravlja i kontroliše budžet; I Uspostavljanje posebnih standarda rada i mehanizama za sve one koji pružaju pravnu pomoć.
6. Prilikom analize, procene i osmišljavanja reforme sistema besplatne pravne pomoći, članovi radne grupe treba u obzir da uzmu sve postojeće modele dostupnosti pravne pomoći u Srbiji, uključujući i projekat Advokatske komore Niša i drugih opština, opštine koje pružaju pravnu pomoć, različite NVO koje rade u toj sferi, itd.
7. Prisutna je potreba da se obuhvate i izdiferenciraju različite vrste usluga besplatne pravne pomoći, i to: I Pravne informacije; I Pravna pomoć; i I Pravno zastupanje.
Na osnovu te podele se može vršiti detaljnija distinkcija različitih institucija koje pružaju pravnu pomoć, njihovih uloga i odgovornosti.
8. Advokati su prvenstveno kvalifikovani da pravno zastupaju građane pred sudom.
9. Besplatna pravna pomoć u građanskim i upravnim postupcima treba jasnije i bolje da se reguliše i garantuje. Treba izvršiti jasnu raspodelu raspoloživih finansijskih sredstava u svrhu pravne pomoći u građanskoj materiji.
10. Budžet za besplatnu pravnu pomoć treba da predstavlja poseban fokus rada radne grupe i svih koji učestvuju u reformi ovog sistema. Kako se budžet za pravnu pomoć pravilno planira, kako se njime valjano upravlja i kako se on kontroliše - neka su od pitanja na koja treba odgovoriti. Posebno se preporučuje da se budžet za pravnu pomoć izdvoji iz sudskog budžeta kao posebna budžetska stavka i tako obezbedi održivost i sigurnost raspoloživih budžetskih sredstava za ovu namenu.
11. Treba uspostaviti i zakonom regulisati jasne kriterijume prava na dobijanje pravne pomoći u građanskim i upravnim postupcima, uključujući i načine za procenu prihoda koje, takođe, treba pojasniti i kada su u pitanju krivični predmeti. U pogledu građanskih i upravnih postupaka, treba uvesti kriterijume prava na dobijanje pravne pomoći koji se ne oslanjaju samo na procenu prihoda (naročito ne bi trebalo da se odnose isključivo na lica koja dobijaju socijalnu pomoć).
12. U oblasti pružanja pravne pomoći u građanskoj materiji, treba da postoji jasan mehanizam za procenu podobnosti dobijanja pravne pomoći koji bi uzimao u obzir sledeće kriterijume: 1) iznos prihoda; 2) vrste i težinu predmeta; 3) kategorije klijenata. Mehanizmi treba da budu fleksibilni, s obzirom da bi prioriteti mogli i da se prilagođavaju i menjaju zbog neadekvatnih resursa ili promenljivih potreba u različitim regionima/opštinama u Srbiji.
13. U novi mehanizam za pružanje pravne pomoći treba integrisati jasne standarde praćenja (kontrola) i rezultata rada. To bi trebalo da bude jedan od glavnih kriterijuma pri odabiru onih koji će uz finansijsku pomoć države pružati pravnu pomoć.
14. Ministarstvo pravde, advokatske komore, međunarodne i lokalne vladine i nevladine organizacije treba široko da plasiraju informacije i o postojećim

mehanizmima za pružanje pravne pomoći i o predviđenim promjenama tih mehanizama. Izuzetno je značajno da se javnost o svemu obavesti i uputi u sve novine putem kampanja, transparentnog rada i konsultacija sa njima.

----- top

ZAHVALNOST

Objavljivanje dodatka Danas pravoplus posvećenog pravnoj pomoći, ne bi bilo moguće bez velikodušne pomoći Švedskog helsinškog komiteta za ljudska prava. Redakcija dodatka se srdačno zahvaljuje.